

uitgave uitsluitend de Nederlandse vertaling met verklarende voetnoten, niet het originele Latijn. Hier beantwoordt hij ook de vraag waarom het bestuderen van een tekst als die van Van Diemerbroeck nog steeds de moeite waard is. Ik stem volledig met hem in dat de tekst iets te bieden heeft aan allerlei gebruikers van medisch-historische bronnen. Ze kan inzicht bieden in hoe men met de verschillende aspecten van ziekte omging. Bovendien gold Van Diemerbroecks traktaat lange tijd als zeer bruikbaar onder collegae. Het is bijzonder te waarderen dat Kerkhoff op zoek gaat naar de reden hiervoor, evenals naar de bedoeling en beoogde doelgroep van het werk.

In het tweede en derde hoofdstuk maakt Kerkhoff des te meer duidelijk dat het traktaat niet los staat van zijn auteur, diens sociale omgeving, opleiding, persoonlijkheid en overtuigingen. Hierbij herhaalt hij enkele punten uit het eerste hoofdstuk. Het derde hoofdstuk, dat ingaat op Van Diemerbroecks wetenschappelijke milieu, had zeker geprofiteerd van het raadplegen van meer recente literatuur en een nadere bronaanduiding. Nu stamt die voor het overgrote deel van voor 1980. Het incorporeren van H. Beukers' artikel over Franciscus Sylvius (1614–1672) uit 1982 bijvoorbeeld, had Kerkhoffs overzicht van het medische landschap in de Noordelijke Nederlanden en Van Diemerbroecks positie daarin, veel goed gedaan. Met name dit derde hoofdstuk biedt aanleiding, maar evengoed veel aanreikingen tot verder onderzoek naar Van Diemerbroecks verhandeling.

Het sterkste is Kerkhoff in het laatste hoofdstuk. Daarin begeeft hij zich, als historicus van de openbare gezondheidszorg, op vertrouwd terrein, namelijk de pest en in het bijzonder de bestrijding en preventie ervan. Hier belicht Kerkhoff de rol die artsen als Van Diemerbroeck soms speelden in het bepalen van het beleid op dit gebied. Hier ook blijkt duidelijk hoe actueel

de discussies van destijds nog zijn in onze omgang met besmettelijke ziekten. In hoeverre lieten overheden zich adviseren door artsen? Hoe verhielden economische factoren zich ten opzichte van volksgezondheid? Zoals nu, waren de antwoorden op deze vragen plaats- en cultuurgebonden.

Het vertaalde werk zelf heeft onder andere op het gebied van de farmaciegeschiedenis veel te bieden. Dit hebben Kerkhoff en zijn medewerkers ook erkend door veel zorg te besteden aan de vertaling van het grote aantal recepten dat Van Diemerbroeck opnam. Het is bovendien in verhandelingen als deze dat we zien op welke verschillende manieren iemand de werkzaamheid van *materia medica* beoordeelde. Verder deelde Van Diemerbroeck zeer veel ziektegeschiedenissen en verhalen met zijn lezers. Deze leveren een mooie inkijk in de werkomgeving van de arts in Nijmegen en Utrecht.

Bovenal confronteert deze verhandeling de lezer met een arts die alle middelen die hem ter beschikking stonden in het werk stelde om de ziekte in al zijn verschijningsvormen, te begrijpen en te bestrijden. Hij verwees net zo goed naar Galenus als naar Paracelsus en sprak zich uit over zowel de goddelijke oorsprong van de pest als over de materialen die de scherpe deeltjes die buikloop veroorzaakten, afstompten. Treffend noemt Kerkhoff het resulterende traktaat eclecticisch. Daarmee schenkt het tevens een nieuw perspectief op de praktisch georiënteerde artsen die Harold Cook als typerend voor de zeventiende-eeuwse Republiek beschouwde.

Saskia Klerk (Charité-Universitätsmedizin Berlin)

Fenneke Sysling, *De onmeetbare mens. Schedels, ras, en wetenschapsgeschiedenis in Nederlands-Indië* (Nijmegen: Uitgeverij Vantilt 2015) ISBN 978 94 6004 219 5, 192 pp., ill., € 19,95.

In early 2016, Fenneke Sysling gained a PhD at the Vrije Universiteit Amsterdam with a thesis entitled *The archipelago of difference. Physical anthropology in the Netherlands East Indies, ca. 1890–1960*. Subsequently, she decided not only to publish an academic monograph in English based on this thesis (forthcoming 2016), but also a popular science book in Dutch, *Immeasurable man*. The book is divided into six chapters, each discussing certain aspects of physical anthropology in the Dutch East Indies between roughly 1890 and 1960. One chapter covers collecting practices in the colony and the shipping of human remains to the Netherlands, another the practices of measuring, photographing and casting living bodies, while yet another discusses the on-going confusion about the measurability of the human body and the significance of physical anthropology as a discipline. Well written and to the point, the book is a good introduction to a thorny topic.

The strong variety of available sources for the various periods and actors discussed results in some unevenness in its narrative. The first chapter, on early collecting practices, is necessarily based on scarce accounts of expeditions and provenance, which sometimes results in a slightly dry enumeration of facts. This forms a stark contrast with the other chapters, which have a much more fluent narrative structure. In chapter five, covering the life and career of J.P. Kleiweg de Zwaan (1875–1971) and the heydays of physical anthropology, we find a level of detail and insight into the persona of the protagonist that is absent from other chapters. This might be explained from the fact that family members of Kleiweg de Zwaan provided the author with anecdotes and archival materials unavailable for others in the book. Yet, this chapter also raises questions that remain unanswered: why did Kleiweg de Zwaan retire in 1939,

and what did the Dutch physical anthropologists do and what did they *not* do during World War II? Sysling suggests that they, for the largest part, disagreed with German race theory, but she only devotes a couple of lines to this. She probably did not want to stray too far from her main topic, but it is a subject that deserves more attention nonetheless.

For the non-specialist, unfamiliar with the history of physical anthropology, this will be a pleasing read, yet the very brief and general discussion of the historical context and continuing study of physical anthropology's central queries in the introduction and conclusion raise nagging questions that remain unanswered. Why, for example, don't we learn anything about similar practices in that other former colony on the other side of the world, Surinam? Brief snippets suggest that Dutch physical anthropology fitted into an international field of research, but were its methods and outcomes in any way exceptional, especially when compared to those of other colonizers? The moral issues surrounding physical anthropology linger in the background throughout the book, without being addressed explicitly. However, if genetic research is indeed the successor of physical anthropology, as the conclusion suggests, what do its practitioners have learned from the mistakes of their predecessors? A professional historian does not need to take on the role of the ethicist. Yet, in a book aimed at the general public a brief discussion of contemporary ethical codes and issues in genetic research and some suggestions for further reading, like Rebecca Skloot's *The Immortal Life of Henrietta Lacks*, which has also been translated to Dutch, would not have been out of place.

Overall, this book does what the title promises: it sketches a very readable, well-researched historical picture of physical anthropology in the Dutch East Indies for a general audience, without answering any of the bigger questions that play along in

the background. Hopefully it will be successful enough for a second edition, in which some minor grammatical and typographical errors can be corrected. Sysling received a NWO Veni grant last year for four years of research on the ‘quantified self’: the history of self-tracking and self-monitoring from the weighing scales of nineteenth century playgrounds to the ‘digital self’ – another excellent topic for a popular science monograph.

Marieke Hendriksen (Universiteit Utrecht)

L.J. Dorsman en P.J. Knegtmans, *Van Lectio tot PowerPoint. Over de geschiedenis van het onderwijs aan de Nederlandse universiteiten* (Hilversum: Verloren 2011, Universiteit & Samenleving, 8) ISBN 978 90 8704 264 6, 132 pp., € 14. | L.J. Dorsman en P.J. Knegtmans (eds.), *Universiteit, publiek en politiek. Het aanzien van de Nederlandse universiteiten, 1800–2010* (Hilversum: Verloren 2012, Universiteit & Samenleving, 10). ISBN 978 90 8704 317 9, 159 pp., € 15.

Met *Van Lectio tot PowerPoint* en *Universiteit, publiek en politiek* presenteren de samenstellers Dorsman en Knegtmans deel 8 en 10 van de reeks ‘Universiteit & Samenleving’ – en dat betekent dat er vraag naar dit soort thematisch onderzoek is. Deze delen hebben een soortgelijke opbouw: een ‘Verantwoording’ van de samenstellers, gevolgd door zeven of acht artikelen, waarin de auteurs uiteenlopende aspecten van de universitaire geschiedenis behandelen.

In *Van Lectio tot PowerPoint* gaan de auteurs allereerst met grote stappen door die geschiedenis: van 1815 (Organiek Besluit) en 1876 (Wet tot regeling van het Hooger Onderwijs), via 1960 (Wet op het Wetenschappelijk Onderwijs) en 1981 (Wet Tweefasenstructuur) tot de BaMa. Vrijwel al deze jaartallen vormen cesuren: het onderwijs onderging ingrijpende wijzigingen die in sommige gevallen pas veel later door

nieuwe wetgeving weer ongedaan werden gemaakt. Dat geldt bijvoorbeeld voor de ‘verspreiding van smaak, beschaving en geleerdheid’ (1815), waarover tegenwoordig geen consensus meer bestaat, of voor het doel van de academische opleiding. In 1876 moesten studenten na hun studie zelfstandig wetenschappelijk onderzoek kunnen verrichten, een doel dat met de introductie van de BaMa is opgegeven.

In het eerste en laatste artikel, niet toe- vallig van de samenstellers zelf, worden de grote lijnen in het wetenschappelijke beleid getrokken, de overige artikelen zijn case studies, waarin de auteurs zich richten op details van vakgroepen. Knegtmans concentreert zich op de spanning tussen de klassieke vorming en het beroepsonderwijs aan universiteiten in de negentiende eeuw. De Knecht-van Eekelen stelt de vraag op welke wijze de universiteit wetenschap en praktijk in de studie geneeskunde met elkaar kan verbinden.

Andere auteurs gaan in op middelen die onmisbaar zijn in colleges: Huistra beschrijft het gebruik van anatomische collecties en preparaten, Hoogenboom de kunsthistorische collecties. Hollestelle geeft een boeiend portret van Paul Eherenfest, vanaf 1912 hoogleraar theoretische fysica in Leiden: deze bijzondere man, wiens onderzoek en studenten internationaal aan de weg timmerden, is een dankbaar onderwerp voor een groot publiek. Rietveld-Van Wingerden concentreert zich op Waterink, van oorsprong gereformeerd predikant, later hoogleraar pedagogiek en psychologie aan de VU. Zij maakt ook en vooral duidelijk dat het contact met studenten en achterban, die de VU financierde, essentieel was. Dorsman stelt de vraag wanneer “hoger onderwijs eigenlijk wetenschappelijk onderwijs” wordt, waarbij hij ook ingaat op de rol van wetgeving en vaststelt dat disciplines soms alleen in stand worden gehouden doordat er vraag naar is van studenten.